ЗМІСТ

№	Тема	Сторінка
1-2	Фонетика	3
3	Орфографія. Правила переносу слів	12
4	Спрощення у групах приголосних	17
5-6	Чергування голосних та приголосних звуків	20
7	Правопис ненаголошених **е, и** в коренях слів	27
8	Правопис префіксів: **пре-, при-, прі-**	29
9	Апостроф	31
10	Вживання м'якого знаку	34
11	Апостроф та **ь** в словах іншомовного походження	38
12	Подвоєння в українських словах. Подовження приголосних	40
13	Написання великої літери	45
14	Подвоєння в іншомовних словах	51
15	Пряме та переносне значення слів. Лексика за значенням. Лексика за вживанням	55
16	Фразеологія	65
17	Будова слова. Закінчення й основа слова	74
18	Іменник. Рід іменників. Рід невідмінюваних іменників	81
19	Родовий відмінок однини іменників другої відміни чоловічого року	87
20	Кличний відмінок іменників. Правопис прізвищ та імен по батькові	90
21	Правопис складних іменників	94
22	Прикметник. Правопис складних прикметників	97

23	Займенник	108
24	Числівник	114
25	Зв'язок числівників з іменниками	122
26	Прислівник. Правопис прислівників	125
27	Дієслово	130
28	Дієприкметник	140
29	Дієприслівник	145
30	Службові частини мови. Прийменник	149
31	Сполучник. Вигук	153
32	Частка. Правопис частки не	159
33	Члени речення. Підмет і присудок	164
34	Односкладні речення	171
35	Другорядні члени речення. Означення. Додаток. Обставина	176
36	Синтаксис. Види речень: поширене і непоширене, повне і неповне	182
37	Види речень. Ускладнені речення	185
38-39	Відокремлені члени речення	190
40	Вставні слова	197
41	Звертання	204
42	Види складних речень	207
43	Типи підрядних речень у складнопідрядному реченні	212
44	Розділові знаки у безсполучникових реченнях	220
45	Пряма мова	224
46	Власне висловлювання	231
47	ЗНО повтор	232

Фонетика

Фонетика — розділ мовознавства, який вивчає звуки мови. Зі звуків складаються слова, а зі слів — словосполучення та речення. Звуків в природі є дуже багато, і їх не можливо всі перерахувати: шум вітру чи автомобіля, мурликання кота, агукання малят т.д. А мова має вичерпний набір таких звуків, в українській мові їх 32.

Графіка — знаки, що передають звуки мови та інтонацію на письмі. Тобто звук — це те, що ми вимовляємо і чуємо, буква — те, що ми бачимо і пишемо.

Співвідношення між буквами і звуками

Невідповідності між звуками і буквами:

Завжди 0 звуків:

Ь — ніяк не звучить, передає лише м'якість приголосних

Завжди 1 звук:

ТТ, НН, ЧЧ... = [Т:], [Н:], [Ч:]...

Завжди 2 звуки:

1. Щ = [ШЧ]
2. Ї = [ЙІ]

1 або 2 звуки:

1. ДЖ і ДЗ

1. 1 звук = коли ДЖ і ДЗ "живуть в одній квартирці", в корені: дзвін, дзеркало
2. 2 звуки = коли ДЖ і ДЗ "живуть в різних квартирках", в префіксі та корені: віджити, підживити.

1. Я, Ю, Є

1. 1 звук = (А, У, Е) тільки після приголосної : лялька, люлька, ллється
2. 2 звуки = (ЙА, ЙУ, ЙЕ)

*на початку слова (ялинка),
* після голосної (лілія),
*після апострофа та м'якого знака (п'явка, віньєтка)

Складні випадки!

Запам'ятайте найпоширеніші випадки уподібнення (детальніше на наступних уроках): ться = [ц`:а], шся [с`:а].

ТЕСТИ

1. У котрому рядку в усіх словах є звук й?
1) Нісенітниця, яскравий, ясла, яр
2) Край, Йосип, країна, доля
3) Змія, повітря, Софія, ясно
4) Майбутнє, мрія, автобіографія, бультер'єр
5) Дочекатися, олівця, той, стій

8. Вкажіть, у котрому рядку в усіх словах дж і дз позначають один звук?
1) Джерело, джміль, відживати, дзвінок
2) Відзнака, підземний, піджак, підзаголовок
3) Посаджу, кукурудза, надзвичайний, обсаджувати
4) Продзвеніти, підживляти, джигіт, джура

2. У котрому рядку всі букви я, ю, є позначають два звуки?
1) П’ять, м’яч, сяяти, в’ялий
2) Духмяний, в’ю, б’ється, яскравий
3) Коломия, віньєтка, ясно, м’ята
4) Буряк, бюро, дебют, дзвякнути
5) Тюль, ягня, малюють, ряд

3. У котрому рядку всі букви я, ю, є позначають два звуки?
1) Плющ, ллється, стрибають, люк
2) Який, їдальня, бар’єр, узгір’я
3) Євгенія, євшан, кар’єра, Севілья
4) Людина, пюпітр, Ярослав, армія
5) Ярмо, Ярина, в’ялий, бюджет

4. У котрому рядку в усіх словах літери я, ю, є позначають один звук?
1) Мар’яна, сяйво, єдиний, яблуко
2) Сузір’я, сторіччя, знання, тишею
3) Рядок, Олеся, засвічують, рясний
4) Здвоєний, передвечір’я, синю, презентація
5) Тьмяний, бряжчати, цвях, кювет

5. У котрому рядку в усіх словах літера я позначає один звук?
1) М’який, шлях, дит’ясла, зв’язати
2) Між’ярусний, відсвяткувати, з’явитися, сурм’яний
3) Пів’яблука, різьбяр, верб’я, зв’язківець
4) Різдвяний, гаяти, сяйво, довелося
5) Стьмяніти, присвятити, морквяний, медвяний

6. У котрому рядку в усіх словах є приголосний д?
1) Сходження, диво, дах, дорога
2) Діти, дим, дороговказ, ходжу
3) Дошка, дивитися, прохід, джміль
4) З’їзд, захід, відкритий, вдихати
5) З’їжджати, дитинство, різновид, дарунок

7. У котрому рядку в усіх словах є приголосний з?
1) Дзвінок, закривати, із-за, зустріч
2) Завзяття, звук, дзвякати, вокзальний
3) Запитати, золото, газета, середземноморський
5) Дзбанок, дзенькати, дзюрчання, джерело

9. Вкажіть, у котрому рядку в усіх словах дж і дз позначають один звук?
1) Дзиґа, джгут, джаз, передзвін
2) Дзот, дзеркало, дзижчати, віджилий
3) Джем, дзьоб, ждати, джинси
4) джемпер, джентельмен, дзявкати, з’їзд
5) Джунглі, дзвінкий, дзень-дзень, відзучати

10. У котрому рядку в кожномі слові звуків менше, ніж букв?
1) Насіння, джміль, тінь, ледар
2) Лев’ячий, знання, польський, дзвякати
3) Мольєр, зілля, батько, день
4) П’ять, майбутнє, бадьорість, життя
5) Ковальський, піднебіння, прізвисько, Джеря

11. У котрому рядку в кожномі слові звуків менше, ніж букв?
1) Міжгір’я, віддалений, свавілля, повітря
2) Щука, питання, вживаються, нічний
3) Утворюється, привілля, долоня, усміхнувшись
4) Тянь-Шань, спорядження, хто-небудь, передзвін
5) Батьків, більше, героїчний, ключ

12. У котрому рядку в кожномі слові звуків більше, ніж букв?
1) Мають, яр, пісня, папірець
2) Їхні, майбутнє, явір, сім’я
3) Травня, бювет, дзвінкий, мають
4) Данія, український, гуляючи, сюди
5) Світає, якби, деякий, щука

13. У котрому рядку в кожномі слові звуків більше, ніж букв?
1) Чимшвидше, листя, дюшес, чищу
2) Ейфорія, прощати, їжитися, щонайдужче
3) Напам’ять, Благовіщення, маяти, єхидна
4) Утворюються, конденсація, тяжіння, тінню

4) Змітати, знання, вниз, дзиґа
5) Сказавши, зможемо, загальний, ґудзик

5) Кон'юнктура, Кордильєри, в'їжджати, вентиляція

ВІДПОВІДІ:

1. 3	2. 3	3. 3	4. 5	5. 5	6. 4	7. 3
8. 5	9. 1	10. 5	11. 4	12.5	13.5	

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Класифікація звуків української мови.

Голосні звуки а, о, е, и, і, у складаються тільки з голосу. Серед них: [и], [е], [о] можуть звучати не чисто, а з наближенням:
Підраховуючи кількість голосних чи приголосних у слові, не забувайте про "**примхливі**" звуки, літери та сполуки:

- для голосних - **Я, Ю, Є, Ї;**
- для приголосних — **Щ, ДЖ, ДЗ, НН [Н:]** (будь-які подвоєння);
- і складні випадки — **ТЬСЯ [ц`:а], ШСЯ [с`:а].**
- Увага! **Й — приголосний завжди!**

Від цих маленьких звуків залежать ваші 200 балів.

Класифікація приголосних звуків: дзвінкі та глухі

Приголосні звуки вимагають до себе особливої уваги. Є кілька класифікацій приголосних звуків на основі різних характеристик.
За участю голосу та шуму:

- сонорні: **[м], [н], [в], [л], [р], [й]**
- шумні: решта (+ м'які відповідники).

дзвінкі:	/ глухі:	
б	п	
д	т	
з	С	
ж	Ш	
г	х	+ м'які відповідники.
ґ	К	
дж	Ч	
дз	Ц	
-	Ф	

Увага! У тестах сонорні зараховуються до дзвінких.

Мнемофрази для швидкого запам'ятовування

Сонорні:	Глухі	Дзвінкі
- Ми не Валерій - Ми винили рій - Рома, наливай - Мінераловий	- Цап хоче фісташки	- Буде гоже ґедзю у джазі

ПРАКТИКУМ

У котрому слові всі приголосні глухі? Проставте напроти слова + або –

1. Тип -
2. Сотник -
3. Хтозна-що -
4. Писати -
5. Книжка -
6. Софія -
7. Каска -
8. Тягти -
9. Кігті -
10. Спікер –

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Класифікація приголосних звуків: шиплячі та свистячі

За характером шуму всі приголосні поділяються на:

- шиплячі: **[ш], [ч], [ж], [дж].**
- свистячі: **[с], [ц], [з], [дз].**

Тобто все просто: поділ залежить від того шиплять приголосні чи свистять.

Секрети успіху:

Мнемофрази для швидкого запам'ятовування

Шиплячі	Ще їжджу
Свистячі	Та сама фраза, тільки так, як говорять дітки: Сце їздзу

ТЕСТИ

1. У котрому рядку в кожному слові є хоча би один шиплячий приголосний?
1) Чищу, саджу, хитkий, проїжджати
2) Хитрощі, сходити, ножиці, кішка
3) Підживити, джерело, коліщата, дзвін
4) Множина, хоч-не-хоч, лижі, під'юджувати
5) Андрійович, книжка, жіночий, свист

2. У котрому рядку є саме сім шиплячих приголосних звуків?
1) Женьшень, щука, джура, приїжджий
2) Дзеленчати, дзвінок, щонайменше, вперше
3) Щоразу, засохлий, сховище, жолоб
4) Чимчикувати, щовечора, джміль, щонайближче
5) Щонайшвидше, щонайдужче, шипіти, життя

3. У котрому рядку в кожному слові є хоча би один свистячий приголосний звук?
1) Дзвін, цвірінчати, сам на сам, хтозна-як
2) Скривджений, дзвінкий, дзеркало, проїжджати
3) Надзвичайний, колодязь, царівна, щит
4) Таблиця, дзюрчання, швидкість, жаліти
5) Несучи, тогочасний, присудок, міжвідомчий

ВІДПОВІДІ:

1. 4; 2. 1; 3. 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Літера Ґ

Ця літера як зірка Голлівуду — яскрава і скандальна. Її то викидають із алфавіту, то знову
повертають визнання.
Слова з літерою ґ треба вивчити. Оце всі за Правописом:

1.іменники: аґрус, ґава, ґазда, ґандж, ґанок, ґатунок, ґвалт, ґедзь, ґирлиґа, ґлей, ґніт (у лампі), ґоґель-моґель, ґрати (не плутати з дієсловом грати), ґринджоли, ґрунт, ґудзик, ґуля, джиґун, дзиґа, дзиґлик;

2.прізвища: Ґалаґан, Ґудзь і под.;

3.прикметники: ґратчастий, ґречний;

4.дієслова: ґвалтувати, ґеґати, ґелґотати, ґерґотати, ґерґотіти, ґиґнути, ґрасувати;

5. власні назви іншомовного походження з подвійним написанням:
Ґданськ і Ґданськ, Ґренландія й Ґренландія, Ґібралтар і Ґібралтар, Ґарібальді і Ґарібальді, Ґете і Ґете

Впишіть в слова Г або Ґ
1) ..речаний 2) ..речний 3) ..алантний 4) ..рунт 5) ..рати

ТЕСТИ

1. Позначте рядок, у якому всі слова починаються з голосного звука
1) ідея, яблуня, озеро, умитий
2) юшка, адреса, істотний, узимку
3) утиск, ім’я, академічний, освоювати
4) азарт, єдність, італійський, являтися
5) ярус, ячмінь, юність, інтерн

2. Позначте рядок, у якому всі наведені приголосні звуки є дзвінкими
1) [б], [г], [з], [ж], [ґ], [дз]
2) [д], [г], [к], [з], [п], [ч]
3) [ф], [с], [ш], [х], [ц], [ч]
4) [дж], [т], [ж], [ґ], [с], [д]
5) [з], [с], [т], [ґ], [ц], [ф]

3. Знайдіть відповідний парний приголосний за глухістю-дзвінкістю до [г]
1) [ґ]
2) [к]
3) [х]
4) [ф]
5) [в]

4. Позначте рядок, у якому всі приголосні звуки дзвінкі

6. Укажіть рядок, у якому неправильно вжито літеру “ґ”
1) ґатунок, ґніт, ґазда, ґаблі
2) ґирлиґа, ґлей, ґедзь, ґеґати
3) ґанок, ґрунт, ґуля, ґрати
4) ґамма, ґривня, ґротеск, ґранат
5) ґаздиня, ґоґель-моґель, ґрунт, ґудзь

7. У котрому рядку всі приголосні глухі?
1) Тип, Софія, сотник, специфіка
2) Хтозна-що, писати, натще, спитатися
3) Книжка, каска, хотіти, тягти
4) Сипатися, щит, тост, кігті
5) Спікер, принтер, сповістити, спушувати

8. Звук [ш] є в кожному слові рядка:
1) шедевр, сушити, щока, книжка
2) щедрівка, довший, хрущ, арешт
3) вищий, помічник, проща, щебет
4) кришталь, молодший, шанс, ніж

9. Букви я, ю, є позначають по два звуки в кожному слові рядка:
1) юний, нюанс, браконьєр, єресь
2) зграя, різьбяр, черв'як, мільярд
3) ялина, бюджет, п'ять, боснієць

1) агроном, друзі, вітер
2) райдуга, сонце, мороз
3) багаж, ґедзь, жадоба
4) автор, ніжність, джунглі
5) марка, лампа, найняти

5. Позначте рядок, у якому всі приголосні звуки глухі
1) фісташка, сітка, фікус, шепіт
2) шпіц, качка, дзвін, колір
3) тітка, важіль, шафа, нігті
4) чітко, хутко, отже, доріжка
5) безлад, холод, комар, чаша

4) кар'єра, ювілей, сузір'я, пюре
5) зв'язок, ярлик, маєток, в'юнець

10. Однакова кількість звуків і букв у кожному слові рядка:
1) життя, земля, соловей, яблунька
2) єдність, пояснення, юнь, щавель
3) крапля, майор, зв'язок, дев'ять
4) контрастний, шлях, долоня, яр
5) джем, листя, щедрість, весняний

ВІДПОВІДІ:

1. 3), 2. 1), 3. 3), 4. 3), 5. 1), 6. 4), 7. 4), 8. 2), 9. 5), 10. 2).

Основні принципи наголошування

1. Іменники.

- Віддієслівні іменники середнього роду на **-ання**, у яких більше двох складів, мають наголос, як правило, **на суфіксі**: навчання, завдання, запитання, читання, визнання, видання, пізнання, послання
(АЛЕ: нехтування від нехтувати, бігання від бігати (тут по-іншому не скажеш)).
- У багатьох іменниках жіночого роду із суфіксом **-к(а)** у множині наголос переходить **на закінчення**: вказівка — вказівки, учителька — учительки
(АЛЕ: родичка —родички, сусідка — сусідки (тут по-іншому не скажеш));
- Більшість іменників у множині має наголос **на закінченні**: листки, сторінки, тощо.
- **На останній** склад наголошуємо такі слова на позначення мір, довжин: міліметр, сантиметр, кілометр (АЛЕ: барометр, термометр (по-іншому –ніяк)).

2. Прикметники.

- У більшості двоскладових прикметників наголос падає **на закінчення**: гіркий, тонкий, новий, тісний, вузький тощо (так само котрий);
- Завжди наголошеним є пестливий суфікс **-еньк-**: добренький, тоненький, легенький тощо.

3. Дієслова.

- Дієслово **бути**: бути, будемо, але у минулому часі: була, було, були;
- Наголос на **останньому** складі мають дієслова вести, нести і под.;
- У дієслівних закінченнях **-емо, -имо, -ете, -ите** наголошуємо останній склад: несемо, несете (а не несемо, несете), ідемо, ідете (а не ідемо, ідете), підемо, підете тощо (АЛЕ: будемо, гуркочемо, залишите).

4. Числівники

- наголос на **-адцять:** одинадцять, чотирнадцять;
- наголос на **-десят:** сімдесят, вісімдесят.

асиметрія	грошей	кропива	разом
бородавка	дітьми	курятина	середина
бюлетень	довідник	маркетинг	симетрія
вимога	дочка(але не донька)	ненавидіти (ненависть, ненависний)	спина
вимова	заіржавіти	одноразовий	фартух
випадок	зубожіти (зубожілий, зубожіння)	отаман	феномен
вітчим	діалог	перепис	центнер
граблі	каталог	псевдонім	чорнослив
горошина	квартал		

Словничок слів з подвійним наголосом	
Адресний (стосується вітального адреса)	Адр**е**сний(стосується адреси)
Атлас (географічний)	Атл**а**с – тканина
Біл**и**зна – вироби з тканини	Білизн**а** – білість
Бр**о**ня – документ про закріплення чогось за чимось	Брон**я** – захисне облицювання із сталевих плит
Вид**а**ння (поліграфічне)	Виданн**я** (на виданн**і** – про дівчат, процес)
Вигода – користь	Виг**о**да – зручність
Замок – будівля, палац	Замок
Ірис – квіти, півники	І**и**с – різновид цукерок
Господ**а**рський (необхідний для господарства)	Господ**а**рський (власницький)
Запал – натхнення, внутрішнє збудження	Зап**а**л – пристрій для запалювання вибухової речовини
Л**і**карський (від лікар)	Лік**а**рський (від ліки)
Обл**а**днання (комп'ютерне обладнання)	Обладн**а**ння (робочого місця)
Пере**ї**зд – дія	Пер**е**зд місце (залізничний)
Пр**о**стий – рівний, випростаний	Прост**и**й – звичайний
Пр**о**шу – звернення з проханням	Прош**у** – запрошую
Т**е**рен – колючий кущ із темно-синіми плодами	Тер**е**н – місцевість, територія
Шк**о**да (псування)	Шкод**а** (марно, жаль)
Шл**я**хом – дорогою	Шлях**о**м - способом

Уподібнення приголосних

Спробуйте зараз проговорити і послухати себе:
тітці, кішці, вмивається, одягаєшся, смієшся, клітці, мисці, річці, на доріжці.

Уподібнення можна звести до основних 5 законів (див. таблицю).

1. уподібнення за **дзвінкістю**
2. уподібнення за **глухістю**
3. уподібнення за **шиплячістю-свистячістю**
4. уподібнення за **твердістю-м'якістю**
5. складні випадки уподібнення

Секрети успіху!

Порада

Дзвінкість-глухість	1	**Д + Г = ДГ** (тобто звук із гарним слухом не хоче оглухнути казка [ка`зка] **Винятки!** 1) «Примхливі» слова: *легко, вогко, нігті, кігті, дьогтю* *легко [ле`хко]* 2) З в префіксах роз, без може мати подвійну транскрипцію: при повільному темпі – розпитати [розпита`ти] при швидкій вимові – розпитати [роспита`ти]
	2	**Г + Д = ДД** (тобто глухий звук хоче чути і стає схожим на сусіда): вокзал [вогза`л] Найчастіше в тестах трапляються такі «примхливі слова» *боротьба, молотьба, просьба, якби, хоч би , ось де, анакдот, вокзал, лічба, футбол, екземпляр, екзамен.*
Шиплячі - свистячі	3	**Ш + С = СС** – зважся *[зваз`с`а]* Х – Ш – С вухо або **С + Ш = ШШ** – *принісши [прин`іш:и]* К – Ч – Ц рука Г – Ж – З нога ! Тобто шиплячі та свистячі завжди замінюються на свого найближчого сусіда із таблиці
Твердість – м'якість	4	**Д, Т, З, С , Ц, Л, Н** (Де ти з'їси ці лини) + Мякий = ММ (ці літери легко «заражаються» м'якістю) свято [с`в'а`то]
Складні випадки	5	ться = [ц':а] – сміється [с`м'ійе`ц`:а] тч = [ч:] – заквітчаний [закв'іч:аний]